

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Факультет іноземних мов
Факультет іноземної філології
Історичний факультет

ПИТАННЯ СХОДОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

*Тези доповідей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
28 березня 2019 р.*

Харків – 2019

8. Дашкевич Я. Р. Культура вірменських колоній на Західній Україні XVI–XVII ст. // Історія релігій в Україні. Праці XI-ї міжнародної наукової конференції. Львів, 16–19 травня 2001 р. Кн. 1. Львів, 2001. С. 67–78.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ І КУРУЛТАЮ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ 1917 РОКУ

Топчій Данііл Сергійович, студент 2 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. О.В. Дьякова

Лютнева революція і повалення царату в Російській імперії прискорили процес розвалу держави. Події 1917 р. пробудили національні амбіції народів, що призвело до національно-визвольної боротьби на окраїнах держави. Кримські татари, як й інші народи Російської імперії, почали домагатися спершу національно-культурної автономії, а після навіть повної незалежності.

Під впливом діяльності Української Центральної Ради (далі – УЦР) Тимчасовому урядові, лідери Мусульманського виконавчого комітету (далі – Мусвиконком) Номан Челебі-Джихан, Джаффер Сайдамет, Амет Озенбашли та інші підготували та провели 1-2 жовтня 1917 р. З'їзд кримських татар з метою висловитися за перетворення Росії на федерацію республік і областей та отримання Кримом автономії, обрання кримськотатарського парламенту. Рішення про скликання Курултаю було прийнято одногосно [9, с. 48].

На З'їзді було сформовано першочергові завдання Курултаю, а саме: видання законів, безпосередню участь у створенні територіальної автономії Криму. Також було висунуто кандидатів у депутати Всеросійських Установчих Зборів. Ними стали А. Озенбашли, А. Айвазов, Алі Баданінський, Д. Сейдамет, С. Хаттатов. З'їзд призначив вибори на 26 листопада, а проведення Курултаю – по 6 грудня [9, с. 48].

26 листопада 1917 р. о 14-й годині у залі суду Ханського палацу в Бахчисараї розпочалося засідання Установчого з'їзду кримських татар – I Курултаю кримськотатарського народу. Головою Курултаю був обраний один із лідерів найвпливовішої національної політичної партії «Мілли Фірка» письменник А. Айвазов. УЦР привітала початок роботи Курултаю телеграмою. При відкритті форуму голова Мусвиконкому кримських татар Челебі Челебієв заявив: «відновлюється знищена російським абсолютизмом татарська національна державність» [8, с. 76]. До речі, на відкритті Курултаю в ті дні була присутня й українська делегація, від імені якої виступив Петро Близнюк [1; 5, с. 10].

На 13 (26 листопада) грудня I Курултай проголосив про створення Кримської Народної Республіки, що фактично було відновленням

кримськотатарської державності, та оголосив себе Кримським національним парламентом (до скликання Всекримських Установчих зборів). На установчому Курултаї 14 грудня був прийнятий і державний прапор Криму – блакитне полотнище із золотою гиреївською тамгою в кутку біля держака [4].

13 грудня 1917 р. на засіданні Курултаю було прийнято текст першої Конституції Кримської республіки («Кримськотатарські основні закони»), яка була створена з волі і за безпосередньої участі його корінного населення. Цими законами скасовувалися феодальні станові пережитки, звання, встановлювалося рівноправність чоловіка і жінки незалежно від національності, було введено загальне виборче право [3, с. 102; 4; 6].

Того ж дня був сформований національний уряд – Директорія. До його складу увійшли 5 директорів (тобто міністрів): голова Ради Директорів, Директор юстиції – Ч. Челебієв, Директор із зовнішніх і внутрішніх відносин (він же голова революційного штабу та військовий керівник) – Д. Сейдамет, Директор у справах релігії – А. Шукрі, Директор народної просвіти – А. Озенбашли, Директор фінансів та вакуфів – С. Хаттатов. Усі вони були активістами партії «Міллі Фірка» [6; 2, с. 59].

Цей уряд проіснував до січня 1918 р., його одразу ж визнали як Рада народних представників, так і керівництво УЦР [2, с. 59].

Уряд заявив про свою основну мету: «на основі ідей братства, почуття єдиної Батьківщини... діяти в ім'я возз'єднання з загальнодемократичним світом, в ім'я порятунку від кігтів кривавої революції, яка зруйнувала пам'ятники, культові будівлі, спалила дотла палаци, розтоптала щедрий і прекрасний Кримський півострів» [4].

Національний уряд, обраний Курултаєм, мав прискорити скликання Установчих зборів у Криму. Це зазначалося у статті 12 Конституції Кримської республіки: «Курултай вважає, що форма правління в будь-якій країні визначається рішенням конституційного органу, котрий обирається абсолютною більшістю народу на основі вільних, рівних, таємних і прямих виборів...» [3, с. 102]. Установчі збори повинні були вирішити питання про форму правління в Криму. Однак у прагненні продиктувати долю Криму Курултай не зупинився перед непослідовністю своїх законів і декількома пунктами нижче вказав, що оголошує Крим демократичною республікою. Це була перша у світі мусульманська держава республіканського типу, де чоловіки та жінки мали рівні права [2, с. 60; 5, с. 13].

Більшовицькі лідери не в змозі були здійснити щось подібне в Криму через повне неприйняття практично всім населенням півострова Жовтневої революції. Почалася важка боротьба за наведення нового «порядку» у власних рядах, а потім і серед мас, що не обійшлося без кровопролиття. «Демократична Кримська Республіка» так і залишилася на папері, а з початком січня 1918 р. розгортається конфлікт між татарськими й більшовицькими збройними формуваннями. Із встановленням у Криму

радянської влади Курултай був розпущений 28 січня 1918 р. Активісти кримських татар зазнали переслідувань і були репресовані [5; 6].

У ході революційних потрясінь на Кримському півострові постала можливість утворення представницького демократичного парламенту – Курултаю. Цей процес був ініційований на початку березня 1917 р., коли відомості про події в Петрограді надійшли до Криму з уривчастих повідомлень газет. Швидкого визнання серед населення півострову отримала партія «Мілі Фірка». Лідери національних рухів прагнули не допустити, щоб у Криму з'явилися більшовицькі та анархістські загони, що, безумовно, не відповідало їх «програмі» становлення на півострові демократичної республіки.

Таким чином, на I Курултаї вирішувалися державотворчі процеси. Лідерам кримських татар вдалося створити першу у світі мусульманську республіку. Проте натиск більшовиків залишив державотворчі прагнення кримських татар на папері.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Бикова Т.Б. Директорія Криму / Т.Б. Бикова // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2004. – Т. 2: Г – Д. – С. 394 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Dyrektoriya_Krymu (останній перегляд: 03.03.2018).
2. Бикова Т.Б. Створення Кримської АСРР (1917–1921 рр.) / Т.Б. Бикова. – К., 2011. – 58 с.
3. Бунегин М.Ф. Революция и гражданская война в Крыму (1917–1920 гг.) / М.Ф. Бунегин. – Симферополь: КРЫМГОСИЗДАТ, 1927. – 337 с.
4. Возгрин В.Е. Исторические судьбы крымских татар / В.Е. Возгрин. – М.: Мысль, 1992. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.e-reading.club/bookreader.php/1013669/Vozgrin_Valeriy_-_Valeriy_Evgenevich_Vozgrin_ISTORICHESKIE_SUDBY_KRYMSKIH_TATAR.html (последний просмотр 08.02.2019).
5. Копиленко О.Л. Автономна Республіка Крим: проблеми правового статусу / О.Л. Копиленко. – К.: Таксон, 2002. – 343 с.
6. Майборода О.М. Курултай кримськотатарського народу / О.М. Майборода // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; НАН України, Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2008. – 568 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Kurultai_Krimskotatarskogo_Narodu (останній перегляд: 09.02.2019).
7. Озенбашли А.С. Трагедія Криму: Спогади та документи / пер. Д. Кононенко. – Симферополь: ДОЛІЯ, 2007. – 288 с.
8. Сергійчук В. Український Крим / В. Сергійчук. – Вид. 2-ге, доп. – Вишгород: ПП Сергійчук М.І., 2013. – 312 с.
9. Чумак В.А. Україна і Крим: спільність історичної долі: Монографія / В.А. Чумак. – Вид. 2-ге, переробл. і доповн. – К.: НПЦ АМУ, 2012. – 180 с.